

دانشگاه گیلان، دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی

نشریه کارآفرینی در کشاورزی

جلد سوم، شماره چهارم، زمستان ۱۳۹۵

<http://jead.gau.ac.ir>

شایستگی‌های کارآفرینانه در آموزش کارآفرینی کشاورزی

*سعید کریمی

استادیار دانشگاه بوعلی سینا، همدان

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۸/۳؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۹/۱۱

چکیده

با توجه به رشد جمعیت و نیاز روز افزون به مواد غذایی و همچنین محدودیت‌ها و مشکلات زیست محیطی، کمبود آب و زمین زراعی، کشاورزی باید در آینده بیش از پیش مولد و بهره‌ور باشد و در این شرایط کارآفرینی راهی به سوی امنیت غذایی آینده می‌باشد. محققان اعتقاد دارند که کارآفرینی برای آموزش کشاورزی و آینده صنعت کشاورزی بسیار شایان اهمیت می‌باشد. علی‌رغم توجه روز افزون به برنامه‌های آموزش کارآفرینی در آموزش عالی کشاورزی، هنوز در مورد محتوای این برنامه‌ها و نحوی آموزش آن‌ها اتفاق نظر وجود ندارد و در بسیاری از برنامه‌ها بر شایستگی‌های عمومی کسب و کار بیشتر از شایستگی‌های ویژه کارآفرینی تأکید می‌شد. فرایند کارآفرینی متشکل از سه مرحله یعنی شناسایی یا خلق، ارزیابی و بهره‌برداری از فرصت‌های کسب و کار می‌باشد. موریس و همکاران مجموعه‌ای از سیزده شایستگی کارآفرینانه ارائه داده‌اند که همه آن‌ها به نحوی به فرصت مرتبط می‌باشند و هر سه مرحله فرایند کارآفرینی را پوشش می‌دهند. صاحب‌نظران بر این باور هستند که می‌توان این مجموعه شایستگی‌ها را در آموزش کارآفرینی کشاورزی ادغام نمود. این شایستگی‌ها به تدوین برنامه‌های آموزش کارآفرینی کشاورزی و روش‌های آموزشی اثربخش کمک می‌کنند و با تأکید بر آن‌ها می‌توان شایستگی‌های کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی را ارتقا داد. مقاله حاضر با استفاده از مطالعه کتابخانه‌ای، به بررسی مفهوم و اهمیت آموزش کارآفرینی در کشاورزی می‌پردازد، شایستگی کارآفرینی را توضیح می‌دهد و در نهایت بر اساس مطالعه موریس و همکاران، به تشریح

*مسئول مکاتبه: skarimi@basu.ac.ir

شایستگی‌های کارآفرینانه در آموزش کارآفرینی کشاورزی می‌پردازد و پیشنهادهایی در این زمینه ارائه می‌دهد.

واژه‌های کلیدی: آموزش کارآفرینی، کشاورزی، شایستگی کارآفرینانه، دانشکده کشاورزی

مقدمه

نتایج مطالعات متعدد بیانگر نقش مهم کارآفرینی در بهبود نوآوری، ایجاد فرصت‌های شغلی، افزایش بهره‌وری و توسعه اقتصادی و اجتماعی در کشورهای مختلف می‌باشد (Wong et al., 2005; Acs and Szerb 2007). کارآفرینی به‌عنوان یکی از مهارت‌های مهم قرن ۲۱ شناخته شده است (Voogt, and Pareja Roblin, 2010)، یعنی از جمله مهارت‌هایی است که برای موفقیت در یادگیری، کار و زندگی در عصر اطلاعات مورد نیاز می‌باشد (Trilling and Fadel, 2009). به همین دلایل، دانشگاه‌های مختلف در سرتاسر جهان تلاش بسیار زیادی می‌کنند تا دانشجویان خود را نسبت به کارآفرینی ترغیب و تشویق نمایند و قصد و رفتار کارآفرینانه را در آنان توسعه و ارتقا دهند (Thomas et al. 2014; Karimi et al., 2016). در کشورهای توسعه یافته و پیشرو مانند آمریکا و کشورهای اروپایی، دانشگاه‌ها و دانشکده‌های کشاورزی نیز همانند سایر دانشگاه‌ها و نهادهای آموزش عالی نقش مهمی در تشویق و ارتقای کارآفرینی و نوآوری در کسب و کارهای کشاورزی ایفا کرده‌اند (Katz, 2003) و اخیراً آموزش کارآفرینی در رشته‌های مختلف کشاورزی بسیار مورد توجه قرار گرفته است (Sasidhar and Van Den Ban, 2006). در کشور ما نیز در چند سال اخیر آموزش کارآفرینی در بعضی از دانشکده‌های کشاورزی کم و بیش مورد توجه قرار گرفته و دروس کارآفرینی در بعضی رشته‌ها ارائه شده است.

به‌طور کلی، بخش کشاورزی وضعیت پایدار و مناسبی ندارد و با مشکلات و چالش‌های زیست‌محیطی، اقتصادی و اجتماعی فراوانی دست به گریبان است (کریمی، ۱۳۹۳). به‌علاوه، کشاورزی ذاتاً شغلی بسیار ریسک‌پذیر و متغیر می‌باشد. در چنین شرایطی کارآفرینی می‌تواند به‌عنوان ابزاری کارآمد به برون رفت کشاورزی از وضعیت موجود کمک نماید. در چند دهه اخیر نیاز به گسترش فرهنگ کارآفرینی در بخش کشاورزی به‌منظور کمک به بهبود اقتصاد و توسعه کشاورزی بیش از پیش اهمیت یافته است (Bergevoet et al., 2005; McElwee and Bosworth, 2010).

در واقع، بسیاری از صاحب‌نظران بر این باور هستند که برای تحقق توسعه پایدار کشاورزی و روستایی و مقابله با چالش‌های متعدد و تغییرات سریع در این حوزه باید به توسعه و ارتقای مهارت‌ها و شایستگی‌های کارآفرینانه افراد در این بخش همت گمارد (Díaz-Pichardo et al., 2012; de Wolf et al., 2007). تحقیقات نشان داده است که توسعه و ارتقای شایستگی‌های کارآفرینی ظرفیت رفتار نوآورانه‌تر را افزایش داده و باعث می‌شود که فرد کسب و کارهای جدیدی را راه‌اندازی کرده و کالاها یا خدماتی جدیدی را ارایه دهد (Elmuti et al., 2012; European Commission, 2012).

ولیکن بررسی آموزش کارآفرینی نشان می‌دهد که بحث اندکی در مورد اهمیت توسعه شایستگی‌های کارآفرینانه در دانشجویان کشاورزی صورت گرفته است (Larson, 2013; Mehlhorn et al., 2015). دانشجویان و دانش‌آموختگان کشاورزی از جمله مهم‌ترین و بزرگ‌ترین لایه‌های جامعه دانشگاهی هستند و ایجاد اشتغال و فرصت‌های شغلی برای آنان در بخش کشاورزی از اصلی‌ترین دل‌نگرانی‌های برنامه‌ریزان و تصمیم‌گیران کلان کشور به شمار می‌آید (کریمی، ۱۳۹۵). نادسون بیان می‌کند که دانشگاه‌ها و دانشکده‌های کشاورزی باید مراکز نوآوری کشاورزی و روستایی راه‌اندازی نمایند و همزمان اقتصاددانان کشاورزی و صاحب‌نظران کارآفرینی باید نوآوری و کارآفرینی را در برنامه‌های درسی دانشجویان کشاورزی لحاظ نمایند (Knudson et al., 2004).

هدف عمده مقاله حاضر آن است تا بر اساس مطالعه کتابخانه‌ای و منابع اینترنتی در زمینه‌های آموزش کارآفرینی و کشاورزی و شایستگی‌های کارآفرینانه، به بررسی اهمیت و ضرورت آموزش کارآفرینی در دانشکده‌های کشاورزی بپردازد و ضمن تشریح مفهوم شایستگی کارآفرینی، مدلی جامع از شایستگی‌های کارآفرینانه ارایه دهد که کاربرد و ارزیابی آن‌ها در آموزش کارآفرینی کشاورزی ضرورت دارد.^۱

نقش کارآفرینی در توسعه کشاورزی: کووین و اسلوین (Covin and Slevin, 1989) اقدامات بنیادی کارآفرین بودن را پذیرش و مدیریت ریسک، نوآور بودن و پیشگام یا کنشگرا بودن بیان کرده‌اند. کشاورزی به‌عنوان بخشی از اقتصاد فی‌نفسه با انواع مختلفی از ریسک رو به رو است که برای دوام و بقا غالباً نیازمند اقدامات پیشگامانه و نوآورانه می‌باشند (Mehlhorn et al., 2015).

۱- لازم به ذکر است که در تدوین بعضی از بخش‌های این مقاله از تحقیق مله‌ورن و همکاران (Mehlhorn et al., 2015) بهره گرفته شده است.

همان‌طور که کاهان (۲۰۱۳) بیان می‌کند کشاورز در محیطی پیچیده، پویا و غیرقابل اطمینان فعالیت می‌کند. برای این‌که او بتواند بر ریسک‌های موجود در این دنیای پیچیده و متغیر، فایق آید و دوام بیاورد، باید در خود روحیه و مهارت کارآفرینانه ایجاد کند و اقدامات و تصمیمات نوآورانه اتخاذ نماید. شین و ونکاتارامن (Shane and Venkataraman, 2000) کارآفرینی را فرایند خلق و کشف، ارزیابی و بهره‌برداری از فرصت‌ها می‌دانند که این هم در مورد کسب و کارهای کشاورزی که با محیط‌های فنی، اجتماعی و جهانی متغیر و پیچیده‌ای رو به رو هستند که فرصت‌ها و تهدیدهای بسیاری را در بر دارند، کاربرد دارد (Mehlhorn et al., 2015). همچنین، سارازواتی و ونکاتارامن (Sarasvathy and Venkataraman, 2011) بیان می‌کنند که روش کارآفرینی بعضی مواقع بیشتر در برخورد با مشکلات اجتماعی و کسب و کار پیچیده قابلیت کاربرد دارد (همانند آنچه که غالباً در کشاورزی وجود دارد). برای مثال، اخیراً روش کارآفرینانه در زمینه توسعه روستایی و کشاورزی و مربوط به مسایل امنیت غذایی در کشورهای در حال توسعه به‌کار رفته است (Bonney et al., 2013).

ولیکن علی‌رغم این‌که کشاورزی، کارآفرینی را در بر گرفته است اما رشته کارآفرینی فرصت‌ها و چالش‌هایی که کشاورزی همانند سایر بخش‌ها دارا می‌باشد را هنوز در بر نگرفته است (Mehlhorn et al., 2015). یک دلیل عدم توجه محققان کارآفرینی به کشاورزی می‌تواند این باشد که اکثر این محققان در دانشکده‌ها یا گروه‌های آموزشی اقتصادی و کسب و کار فعالیت می‌کنند و این دانشکده‌ها هم خیلی با کشاورزی و جوامع روستایی در تعامل نیستند. اما علی‌رغم این چشم‌پوشی، بعضی از محققان مطالعات خوبی در زمینه کارآفرینی کشاورزی انجام داده‌اند. برای مثال، مک‌الوی و همکاران (McElwee and Bosworth, 2010; Vik and McElwee, 2011) پیشنهاد می‌کنند که کارآفرینی یک قابلیت اساسی است که کشاورزان را قادر می‌سازد تا فرصت‌های کسب و کار را ببینند، به تهدیدهای اقتصادی و اجتماعی پاسخ دهند و منابع درآمد خود را تنوع بخشند تا بتوانند سبک زندگی روستایی را در گذر زمان حفظ نمایند. کلرکس و لیویس (Klerkx and Leeuwis, 2008) بیان می‌کنند که به‌علت خصوصی‌سازی ترویج و تحقیق کشاورزی، کارآفرینی و نوآوری در بخش کشاورزی استرالیا و نیوزلند بیش از پیش حیاتی و ضروری شده است.

آموزش کارآفرینی: اخیراً محققان آموزش کارآفرینی بر موضوعاتی مانند تدوین برنامه‌های درسی استاندارد شده جهانی (Katz, 2003, 2008; Kuratko, 2005)، شایستگی‌های کارآفرینانه (Morris et al., 2013)، روش‌های تدریس (Crispin et al., 2014) و تلفیق برنامه‌های کارآفرینی در آموزش‌های دانشگاهی

تمرکز کرده‌اند (Katz et al., 2014; Morris et al., 2014). آموزش کارآفرینی باید ساختار ذهنی، رفتار، مهارت‌ها و شایستگی‌های کارآفرینانه را در افراد و به‌ویژه قشر جوان و جویای کار پرورش دهد و آن‌ها را قادر سازد تا کسب و کارهای جدید را راه‌اندازی و مدیریت نمایند (Herrmann et al., 2008). کریسپین و همکاران (Crispin et al., 2014) بیان می‌کنند که اگر فراگیران در هر سازمان و نهادی در معرض فرایند و آموزش کارآفرینی قرار بگیرند بسیار سودمند خواهد بود زیرا آن‌ها یاد می‌گیرند که: (۱) چگونه فرصت‌های اقتصادی جذاب را شناسایی یا خلق نمایند، (۲) چگونه تصمیم بگیرند که کدام فرصت‌ها را پیگیری و دنبال کنند و (۳) چگونه راهبرد و تاکتیک‌هایی برای بهره‌برداری کارآ و اثربخش از این فرصت‌های مخاطره آمیز تدوین نمایند.

آموزش کارآفرینی در دانشکده‌های کشاورزی: آموزش کارآفرینی در آمریکا به‌علت تلاش‌های اخیر نهادهایی مانند بنیاد کافمن^۱ جانی دوباره گرفته است. این نهادها میلیون دلار بودجه آموزشی برای دانشگاه‌های مختلف فراهم کرده‌اند تا آن‌ها آموزش کارآفرینی را به تمام دانشجویان ارائه دهند و آن‌ها را تشویق نمایند که تفکر کارآفرینانه داشته باشند (Morris et al., 2014). به‌علاوه، تحقیق اخیر کتز و همکاران (Katz et al., 2014) بیان می‌کند بسیاری از مشاغل کشاورزی ذاتا کارآفرینانه هستند و سهم بزرگی از کارگران و شاغلین خود-اشتغال در این بخش مشغول به فعالیت هستند. حدود ۵۲ دانشکده و مدرسه کشاورزی در آمریکا درس‌هایی در زمینه کارآفرینی و کسب و کار کشاورزی به دانشجویان خود ارائه می‌دهند. در ایران نیز در سال‌های اخیر بسیاری از دانشکده‌های کشاورزی دروس کارآفرینی را ارائه می‌دهند و اخیرا هم با توجه به تغییرات صورت گرفته در رشته ترویج و آموزش کشاورزی در مقطع کارشناسی‌ارشد و اختصاص یک گرایش مجزا به نوآوری و کارآفرینی کشاورزی، آموزش کارآفرینی بسیار پررنگ‌تر از قبل ارائه خواهد شد.

اما علی‌رغم توجه روز افزون به برنامه‌های آموزش کارآفرینی در دانشگاه‌ها، در نوع محتوای این برنامه‌ها و نحوه آموزش آن‌ها هنوز اتفاق نظر وجود ندارد و بسیاری از این برنامه‌ها همچنان بر توسعه شایستگی‌های عمومی کسب و کار به جای شایستگی‌های ویژه کارآفرینی تأکید دارند (Solomon et al., 2002). در بخش بعدی، شایستگی‌های ویژه کارآفرینی تشریح می‌شود.

شایستگی‌های کارآفرینانه: شایستگی مفهومی چند بعدی است که آن را به‌عنوان توانایی انجام وظایف ویژه تعریف نموده‌اند. به‌عبارتی، شایستگی عبارت از دانش، مهارت، توانایی، ویژگی‌های شخصیتی و کردانی که منتج به انجام اثربخش یک وظیفه می‌شود (Langbert, 2000; Mulder, 2001). شایستگی قابل تغییر و قابل یادگیری است و می‌توان آن را از طریق آموزش بهبود داد. برد (Bird, 1995) بیان می‌کند که شایستگی‌های کارآفرینانه عبارتند از ویژگی‌های بنیادی مانند دانش، انگیزه، خصیصه، خود انگاره، نقش‌های اجتماعی و مهارت‌هایی که منجر به ایجاد یک کسب و کار، بقاء و رشد آن می‌شود. من و همکاران (Man et al., 2002) شایستگی‌های کارآفرینانه را به‌عنوان توانایی کلی کارآفرین در انجام موفقیت‌آمیز یک نقش شغلی تعریف می‌کند.

به‌طور کلی، شایستگی‌ها نقش بسیار مهمی در فرایند کارآفرینی ایفا می‌کنند و همان‌گونه که عمران و فایول (Omrane and Fayolle, 2011) بیان می‌کنند شایستگی‌ها می‌توانند به پاسخ این سوال اساسی در کارآفرینی کمک نمایند که "چرا بعضی کارآفرینان از سایرین موفق‌تر هستند؟". من و همکاران (Man et al., 2002) بین شایستگی‌های کارآفرینانه و مدیریتی تمایز قایل شده‌اند و معتقدند که شایستگی‌های کارآفرینانه پیش نیاز راه‌اندازی یک کسب و کار جدید هستند در حالی‌که شایستگی‌های مدیریتی بیشتر برای رشد و توسعه کسب و کار موردنیاز هستند. تحقیقات زیادی در زمینه تقسیم‌بندی و انواع شایستگی‌های کارآفرینانه انجام شده است (Chandler and Jansen, 1992; Lans et al., 2010b; Man et al., 2002; Mitchelmore and Rowley 2010; Mitchelmore and Rowley, 2013; Rasmussen, Mosey, and Wright, 2011). اما هیچ یک از این تحقیقات مجموعه‌ای جامع از شایستگی‌های کارآفرینانه را ارائه نداده‌اند. اخیراً موریس و همکاران (Morris et al., 2013) مجموعه‌ای از سیزده شایستگی را ارائه کرده‌اند که در حوزه کارآفرینی کاربرد دارد و بیان می‌کنند که این شایستگی‌ها باید در برنامه‌های درسی کارآفرینی ادغام و بر پرورش آن‌ها تأکید شود. این شایستگی‌ها توسط مله‌ورن و همکاران (Mehlhorn et al., 2015) جهت بررسی وضعیت آموزش کارآفرینی در دانشکده‌های کشاورزی آمریکا، استرالیا و نیوزلند به‌کار رفته است. در بخش بعدی شایستگی‌های کارآفرینانه مذکور تشریح می‌شود.

شایستگی‌های کارآفرینانه در آموزش کارآفرینی کشاورزی: فرصت‌های کسب و کار قلب کارآفرینی هستند و فرایند کارآفرینی مبتنی بر شناسایی، ارزیابی و بهره‌برداری از این فرصت‌ها می‌باشد (Karimi et al., 2014). ونکاتارامن (Venkataraman, 1997) کارآفرینی را به‌عنوان رشته‌ای تعریف

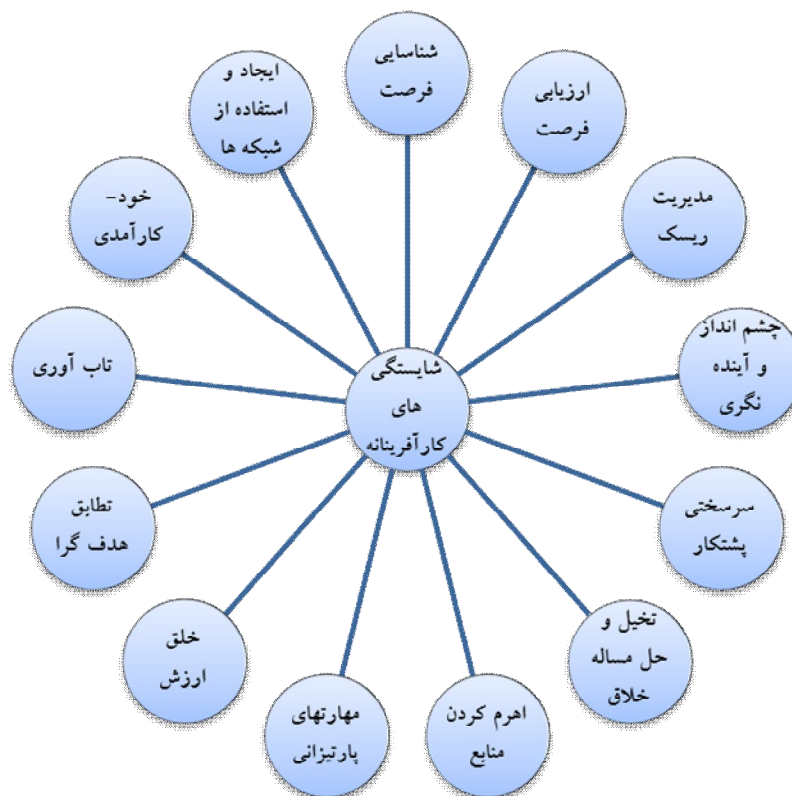
می‌کند که به دنبال درک این است که فرصت‌ها چگونه به وجود می‌آیند و خدمات و کالاهای آینده چگونه کشف، خلق و بهره‌برداری می‌شوند، توسط چه کسانی انجام می‌شود و چه پیامدهایی دارد. شین و ونکاتارامن (Shane and Venkataraman, 2000) بیان می‌کنند که هسته کارآفرینی، فرصت، خلق، کشف، ارزیابی و بهره‌برداری از فرصت‌ها برای ایجاد رفاه اقتصادی و اجتماعی است. به همین دلیل بهبود مهارت و شایستگی دانشجویان در رابطه با شناسایی، ارزیابی و بهره‌برداری فرصت‌های کسب و کار مورد توجه قرار گرفته و مطالعاتی هرچند اندک در این زمینه انجام شده است (Karimi et al., 2014).

بر همین اساس، تمام سیزده شایستگی کارآفرینانه موریس و همکاران به نحوی با فرصت در ارتباط هستند، یا رفتار یا نگرش لازم برای شناسایی، ارزیابی و بهره‌برداری از فرصت را بیان می‌کنند. دو شایستگی نخست با ظرفیت رفتاری یک فرد برای (۱) خلق یا شناسایی فرصت‌ها و (۲) ارزیابی آن‌ها به‌منظور تعیین جذابیت نسبی، در ارتباط است. سایر شایستگی‌های رفتاری با این‌که چگونه به بهترین نحو از یک فرصت جذاب بهره‌برداری کنند در ارتباط است، این شایستگی‌ها عبارتند از: (۱) مدیریت ریسک یا توانایی کاهش احتمال بروز ریسک‌های اقتصادی و یا کاهش تأثیر بالقوه آن‌ها در صورت بروز؛ (۲) مهارت‌های چشم‌انداز^۱ و آینده‌نگری یا توانایی تصور تصویری کامل از وضعیت آینده یک سازمان؛ (۳) حل مساله خلاق یا توانایی خلق پیامد و ایده‌های جدید که منتج به تولید کالاها و خدمات جدید و مفید شوند؛ (۴) اهرم کردن منابع^۲ یا توانایی نفوذ در افراد برای دسترسی به منابع لازم و استفاده کارآ از منابع جدید یا منابع دیگران؛ (۵) مهارت‌های پارتیزانی یا نامنظم^۳ یعنی توانایی به کارگیری تاکتیک‌های نوآورانه، کم هزینه یا غیرمعمول برای کسب منافع از افراد و محیط پیرامون؛ (۶) خلق ارزش یا توانایی نوآوری در کالاها برای بهبود مزایا و منافع حاصله یا نوآوری در فرایند یا راهبرد برای کاهش هزینه‌ها؛ و (۷) دارا بودن مهارت‌های اجتماعی و فنی برای بهترین استفاده از شبکه‌های اجتماعی.

شایستگی‌های کارآفرینانه موریس و همکاران همچنین شامل چهار شایستگی نگرشی می‌باشد: (۱) سرسختی و پشتکار^۴؛ (۲) تطابق هدف محور یا حفظ تمرکز و تعادل هنگام تغییر و تعدیل؛ (۳)

-
- 1- Compelling Vision
  - 2- Resource Leveraging
  - 3- Guerrilla Skills
  - 4- Tenacity/Perseverance

تاب‌آوری؛^۱ و (۴) خودکارآمدی کارآفرینی. بدون این شایستگی‌های نگرشی ممکن است شایستگی‌های رفتاری عمل نکنند و فرصت‌ها شناسایی نشوند، به‌طور واقعی ارزشیابی نشوند یا مورد بهره‌برداری قرار نگیرند. سیزده شایستگی کارآفرینانه موريس و همکاران به سمت شناسایی و خلق، ارزیابی و بهره‌برداری فرصت گرایش دارند، در حالی‌که چندین سال پیش لیتزنبرگ و همکاران (Litzenberg and French, 1989; Howard et al., 1990) یک مجموعه از ۷۴ ویژگی مطلوب مدیران آینده کسب و کارهای کشاورزی تدوین کرده بودند که تأکید داشتند برنامه‌های شایستگی‌های کسب و کار کشاورزی باید بر آن‌ها تمرکز نمایند. بولاند و آکریج (Boland and Akridge, 2004) مجموعه‌ای از شایستگی‌های کسب و کار کشاورزی تهیه کردند که مهارت‌ها، قابلیت‌ها و تجارب مورد نیاز کارکنان کسب و کارهای کشاورزی را در بر می‌گرفت. این ویژگی‌ها به‌طور کلی شامل: (۱) مهارت‌های ارتباط بین فردی، شفاهی و مکتوب؛ (۲) مهارت‌های تفکر انتقادی؛ (۳) دانش مدیریت، اقتصاد خرد، حسابداری و مدیریت مالی، روش‌های کمی و تجارت بین‌المللی؛ و (۴) دانش بازاریابی مواد غذایی و کسب و کار کشاورزی و کشاورزی تولیدی. جالب این است که هیچ یک از این فهرست‌ها نامی از فرصت‌ها، کارآفرینی، خلاقیت، نوآوری، خلق ارزش یا کاهش ریسک نمی‌برند. بنابراین، با توجه به ماهیت و فرایند کارآفرینی و همچنین ماهیت کسب و کارهای کشاورزی به‌نظر می‌رسد مجموعه سیزده گانه شایستگی‌های کارآفرینانه موريس و همکاران برای لحاظ کردن در برنامه‌های آموزش کارآفرینی در دانشکده‌های کشاورزی بسیار مناسب باشد (Mehlhorn et al., 2015).

شکل ۱- شایستگی های کارآفرینانه مورد تأکید در آموزش کارآفرینی (منبع: Morris et al., 2013)

نتیجه گیری

با توجه به رشد جمعیت و نیاز روز افزون به مواد غذایی و همچنین محدودیت ها و مشکلات زیست محیطی و کمبود آب و زمین زراعی، کشاورزی باید در آینده بیش از پیش مولد و بهره‌ور باشد و کارآفرینی راهی به سوی امنیت غذایی آینده می‌باشد. محققان بر این باور هستند که کارآفرینی برای آموزش کشاورزی و آینده صنعت کشاورزی بسیار شایان اهمیت می‌باشد (Mehlhorn et al., 2015). به عبارت دیگر، توسعه و ارتقای طرز تفکر، شایستگی و رفتار کارآفرینانه دانشجویان دیگر یک گزینه برای آموزش عالی کشاورزی نمی‌باشد بلکه با توجه به وضعیت اجتماعی- اقتصادی و همچنین چالش‌های موجود در بخش کشاورزی، ضروری است که آموزش عالی کشاورزی قابلیت‌های

کارآفرینانه را در نسل جدید ارتقا دهد به نحوی که آن‌ها بتوانند فرصت‌های کسب و کار جدید در حوزه کشاورزی را شناسایی یا خلق، ارزیابی و مورد بهره‌برداری قرار دهند.

موریس و همکاران (Morris et al., 2013) مجموعه‌ای از شایستگی‌های کارآفرینانه ارایه داده‌اند که مبتنی بر سه مرحله فرایند کارآفرینی، یعنی شناسایی، ارزیابی و بهره‌برداری از فرصت‌های کسب و کار است و می‌توان آن‌ها را در آموزش کارآفرینی کشاورزی ادغام نمود. این شایستگی‌ها به تعیین محتوای برنامه‌های آموزش کارآفرینی کشاورزی و تدوین روش‌های آموزشی کمک می‌کنند و با تأکید بر آن‌ها می‌توان شایستگی‌های کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی را ارتقا داد.

ملهورن و همکاران (Mehlhorn et al., 2015) بر اساس تحقیقی که در زمینه آموزش کارآفرینی در دانشکده‌های کشاورزی انجام داده‌اند و همچنین با بهره‌گیری از نتایج تحقیق کتز و همکاران (Katz et al., 2016) پیشنهاد می‌کنند که در آموزش کارآفرینی کشاورزی باید دروس و محتوای زیر ارایه شوند تا شایستگی‌های مذکور در این مقاله در دانشجویان کشاورزی ایجاد و توسعه یابد: (۱) اصول کارآفرینی کشاورزی که بر شناسایی و ارزیابی فرصت، منطق امکان‌پذیری، شبکه‌بندی و مدیریت ریسک تأکید نماید؛ (۲) درس نوآوری زنجیره ارزش که بر نقش حیاتی هماهنگی راهبردی و نوآوری در زنجیره‌های ارزش کشاورزی تأکید نماید؛ (۳) درس برنامه‌ریزی و طرح کسب و کار؛ و (۴) تجاری سازی فناوری کشاورزی. این چهار درس می‌توانند چارچوب مناسبی برای ایجاد یک برنامه کارآفرینی کشاورزی جامع فراهم نمایند. باید توجه داشت که شایستگی‌ها در طول زمان قابل تغییر و یادگیری هستند. آموزش می‌تواند از طریق فراهم آوردن دستورالعمل‌های کلیدی (یعنی هنجارها، ارزش‌ها و قوانین راهنمای رفتارهای مطلوب) و ایجاد تجربیات که از طریق آن دانشجویان بتوانند این دستورالعمل‌ها را به کار گیرند، بازخورد دریافت نمایند، فرضیات و شناخت خود را تأیید یا رد نمایند و نگرش و رفتارهای خود را به شایستگی‌ها تبدیل نمایند، نقش مهمی در فرایند توسعه این شایستگی‌ها ایفا نماید. با توجه به تنوع شایستگی‌ها و پیچیدگی اقدام کارآفرینانه و همچنین توصیه صاحب‌نظران کارآفرینی (Morris et al., 2013; Cope, 2003; Higgins and Elliot 2011) پیشنهاد می‌شود یادگیری تجربی و عملی در آموزش کارآفرینی کشاورزی بیشتر مورد تأکید و توجه بیشتر قرار گیرد و از این طریق شایستگی و رفتار کارآفرینانه در دانشجویان بهتر و سریع‌تر بهبود یابد.

منابع

۱. کریمی، س. ۱۳۹۳. کارآفرینی گردشگری کشاورزی، راهبردی نوین برای توسعه روستایی. نشریه کارآفرینی در کشاورزی، ۱ (۴): ۶۹-۹۰
۲. کریمی، س. ۱۳۹۵. بررسی نقش هوش هیجانی در توسعه قصد کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی (مطالعه موردی: دانشگاه‌های بوعلی سینا، رازی، کردستان و لرستان). علوم ترویج و آموزش کشاورزی، ۱۲ (۱): ۷۱-۸۴.
۳. کاهان، دیوید. ۲۰۱۳. کارآفرینی در کشاورزی (ترجمه سعید کریمی و رضا موحدی، ۱۳۹۳). همدان: انتشارات نور علم.
4. Acs, Z.J., and Szerb, L. 2007. Entrepreneurship, Economic Growth and Public Policy. *Small Business Economics*, 28(2-3): 109-22.
5. Bergevoet, R.H.M., Giesen, G.W.J., Saatkamp, H.W., Van Woerkum, C.M.J., and Huirne, R.B.M. 2005. Improving entrepreneurship in farming: The impact of a training programme in Dutch dairy farming. *Developing entrepreneurship abilities to feed the world in a sustainable way*. International Farm Management Association. 15th Congress, Campinas SP, Brazil. No. 24219.
6. Bird, B. 1995. Towards a theory of entrepreneurial competency. *Advances in Entrepreneurship, Firm Emergence and Growth*, 2: 51-72.
7. Boland, M.A., and Akridge, J.T. 2004. Undergraduate agribusiness programs: Focus or falter? *Applied Economic Perspectives and Policy*, 26(4): 564-578.
8. Bonney, L., Collins, R., Verreyne M-L., and Miles, M.P. 2013. A short note on entrepreneurship as an alternative logic to address food security in the developing world. *Journal of Developmental Entrepreneurship*, 18(3): 1-20.
9. Chandler, G.N., and Jansen, E. 1992. The Founder's Self-Assessed Competence and Venture Performance. *Journal of Business Venturing*, 7(3): 223-236.
10. Covin, J.G., and Slevin D.P. 1989. Strategic management of small firms in hostile and benign environments. *Strategic Management Journal*, 10: 75-87.
11. Crispin, S., McAuley, A., Dibben, M., Hoell R.C., and Miles, M.P. 2013. To teach or try: A continuum of approaches to entrepreneurship education in Australasia. *American Journal of Entrepreneurship*, (2): 94-109.
12. De Wolf, P.d., McElwee, G., and Schoorlemmer, H. 2007. The European farm entrepreneur: a comparative perspective. *Int. J. Entrepreneurship and Small Business*, 4(6): 679-692.
13. Diaz-Pichardo, R., Cantu-Gonzalez, C., Lopez-Hernandez, P., and McElwee, G. 2012. From Farmers to Entrepreneurs: The Importance of Collaborative Behaviour. *Journal of Entrepreneurship*, 21(1): 91-116.

14. Elmuti, D., Khoury, G., and Omran, O. 2012. Does entrepreneurship education have a role in developing entrepreneurial skills and ventures effectiveness?" *Journal of Entrepreneurship Education*, 15: 83-98.
15. European Commission. 2012. Effects and impact of entrepreneurship programmes in higher education", available at http://ec.europa.eu/enterprise/newsroom/cf/_getdocument.cfm?doc_id=7428 (accessed 5 October 2013).
16. Herrmann, K., Hannon, P., Cox, J., and Ternouth, P. 2008. *Developing Entrepreneurial Graduates: Putting entrepreneurship at the centre of higher education*. Birmingham: National Council for Graduate Entrepreneurship.
17. Howard, W.H., Litzenberg, K.K., Schneider, V.E., and Fairnie, I.J. 1990. Characteristics required for success in management of agribusiness firms: An international perspective. *Agribusiness*, 6(2): 133-142.
18. Karimi, S., Biemans, H.J.A., Lans, T., Aazami, M., and Mulder, M. 2014. Fostering students' competence in identifying business opportunities in entrepreneurship education. *Innovations in Education and Teaching International*, 1-15.
19. Karimi, S., Biemans, H.J.A., Lans, T., Chizari, M., and Mulder, M. 2016. The Impact of Entrepreneurship Education: A Study of Iranian Students' Entrepreneurial Intentions and Opportunity Identification. *Journal of Small Business Management*, 54(1): 187-209.
20. Katz, J.A., Hanke, R., Maidment, F., Weaver, K.M., and Alpi, S. 2016. Proposal for two model undergraduate curricula in entrepreneurship. *International Entrepreneurship Management Journal*, 12(2): 487-506.
21. Katz, J.A. 2003. The chronology and intellectual trajectory of American entrepreneurship education 1876-1999. *Journal of Business Venturing*, 18: 283-300.
22. Klerkx, L., and Leeuwis, C. 2008. Matching demand and supply in the agricultural knowledge infrastructure: Experiences with innovation intermediaries. *Food Policy*, 33(3): 260-276.
23. Knudson, W.A., Wysocki, A., Champagne, J., and Peterson, H.C. 2004. Entrepreneurship and innovation in the agri-food system. *American Journal of Agricultural Economics*, 86(5): 1330-1336.
24. Kuratko, D.F. 2005. The emergence of entrepreneurship education: Development, trends and challenges. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 29(5): 577-597.
25. Langbert, M. 2000. Professors, managers, and human resource education. *Human Resource Management*. 39: 65-78.
26. Lans, T., Van Galen, M., Verstegen, J., Biemans, H., and Mulder, M. 2010. 'Searching for Entrepreneurs among Small Business Owner-Managers', In: L.

- Dietmer, S.M.L., and Manning, S. (eds.), Proceedings of the ECER 2010, Education and Cultural Change Conference, Helsinki, 27th August.
27. Larson, R.B. 2013. Addressing the needs of the agribusiness "fringe." In 2013 Annual Meeting, August 4–6, Washington, DC (No. 150805). Agricultural and Applied Economics Association.
28. Litzenberg, K.K., and French, C.E. 1989. An overview of agribusiness education in Australia: Developing tomorrow's agribusiness leaders. *Agribusiness*, 5(3): 207–211.
29. Man, T., Lau, T., and Chan, K.F. 2002. The competitiveness of small and medium enterprises. A conceptualization with focus on entrepreneurial competencies. *Journal of Business Venturing*, 17(2): 123–42.
30. McElwee, G., and Bosworth, G. 2010. Exploring the strategic skills of farmers across a typology of farm diversification approaches. *Journal of Farm Management*, 13(12): 819–838.
31. Mehlhorn, J.E., Bonney, L., Fraser, N., and Miles, M.P. 2015. Benchmarking Entrepreneurship Education in U.S., Australian, and New Zealand University Agriculture Programs. *Journal of Developmental Entrepreneurship*, 20(03): 15–17.
32. Mitchelmore, S., and Rowley, J. 2010. Entrepreneurial Competencies: A Literature Review and Development Agenda. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour and Research*, 16(2): 92–111.
33. Mitchelmore, S., and Rowley, J. 2013. Entrepreneurial Competencies of Women Entrepreneurs Pursuing Business Growth. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 20(1): 125–142.
34. Morris, M.H., Kuratko, D.F., and Pryor, C.G. 2014. Building blocks for the development of university-wide entrepreneurship. *Entrepreneurship Research Journal*, 4(1): 45–68.
35. Mulder, M. 2001. Competence Development– Some Background Thoughts', *The Journal of Agricultural Education and Extension*, 7(4): 147–158.
36. Omrane, A., and Fayolle, A. 2011. Entrepreneurial Competencies and Entrepreneurial Process: A Dynamic Approach. *International Journal of Business and Globalization*, 6(2): 136–153.
37. Rasmussen, E., Mosey, S., and Wright, M. 2011. The Evolution of Entrepreneurial Competencies: A Longitudinal Study of University Spin-Off Venture Emergence. *Journal of Management Studies*, 48(6): 1314–1345.
38. Sarasvathy, S., and Venkataraman S. 2011. Entrepreneurship as method: Open questions for an entrepreneurial future. *Entrepreneurship Theory and Practice*, (January): 113–135.
39. Sasidhar, P.V.K., and Van Den Ban, A.W. 2006. Management, entrepreneurship and private service orientation: A framework for undergraduate veterinary education. *Journal of Agricultural Education and Extension*, 12(3): 201–211.

40. Shane, S., and Venkataraman, S. 2000. The promise of entrepreneurship as a field of research. *Academy of Management Review*, 25(1): 217–226.
41. Solomon, G.T., Duffy, S., and Tarabishy, A. 2002. The State of Entrepreneurship Education in the United States: A Nationwide Survey and Analysis. *International Journal of Entrepreneurship Education*, 1: 65–86.
42. Thomas, L., Billsberry, J., Ambrosini, V., and Barton. H. 2014. Convergence and Divergence Dynamics in British and French Business Schools: How Will the Pressure for Accreditation Influence These Dynamics? *British Journal of Management*, 25: 305–19.
43. Trilling, B., and Fadel, C. 2009. 21st century skills: Learning for life in our times. San Francisco, CA: Jossey-Bass, 2009.
44. Venkataraman, S. 1997. The distinctive domain of entrepreneurship research. *Advances in entrepreneurship, firm emergence and growth*, 3(1): 119–138.
45. Vik, J., and McElwee, G. 2011. Diversification and the entrepreneurial motivations of farmers in Norway. *Journal of Small Business Management*, 49(3): 390–410.
46. Voogt, J., and Roblin, P.N. 2010. 21st century skills– Discussion paper. Enschede (The Netherlands): University of Twente., <http://www.internationalsymposiumoneducationalreform.com/storage/21st%20Century%20Skills.pdf>.
47. Wong, P.K., Ho, Y.P., and Autio, E. 2005. Entrepreneurship, Innovation and Economic Growth. *Small Business Economics*, 24: 335–350.

Gorgan University of Agricultural
Sciences and Natural Resources

Journal of Entrepreneurship in Agriculture Vol. 3(4), 2017
<http://jead.gau.ac.ir>

Entrepreneurial competences in agricultural entrepreneurship education

*S. Karimi

Assistant Prof., Dept., of Agricultural Extension and Education,
Faculty of Agriculture, Bu-Ali Sina University
Received: 24/11/2016; Accepted: 1/12/2016

Abstract

Dramatic population growth coupled with water and arable land constraints forces agriculture to become more productive in the future and entrepreneurship is one path toward a more food secure future. Scholars believe that entrepreneurship is critical for agricultural education programs and agriculture industry. Despite the increasing attention to entrepreneurship education programs in agricultural higher education, significant variance remains in the content across these programs and how this content is taught, with many programs continuing to emphasize more general business competencies over specific entrepreneurial competencies. The entrepreneurship process is comprised of opportunity creation and recognition, assessment and exploitation. Morris et al. (2013) have developed a comprehensive set of thirteen entrepreneurial competencies that all relate to opportunity in some way. These thirteen entrepreneurial competencies are oriented towards opportunity creation and recognition, assessment and exploitation. Scholars believe that these entrepreneurial competencies can be integrated into agricultural education curricula. These competencies help to define the content of entrepreneurship education programs and develop pedagogical approaches within these programs. This study is a descriptive and library research and its aim is to review the concept and importance of agricultural entrepreneurship education and to describe entrepreneurial competencies. Based on Morris et al.'s study, the paper finally explains entrepreneurial competencies in agricultural entrepreneurship education.

Keywords: Entrepreneurship education, Agriculture, Entrepreneurial competence, Agricultural college

---

*Corresponding author: skarimi@basu.ac.ir

